

Kotityönjako kahden työllisen perheissä

Tomi Oinas

Inhimillisten perustarpeiden tyydyttäminen, kuten ravinnon, vaatteiden ja suojan hankkiminen, edellyttää laajasti ymmärrettynä työtä. Moderneissa yhteiskunnissa suuri osa tästä työstä on siirtynyt markkinoilta ostettaviksi palveluiksi eli ansiotyöksi. Tästä huolimatta perheissä tehdään edelleen paljon työtä, josta ei makseta palkkaa.

Työtä on siten kahta lajia, palkallista ja palkatonta. Kotityöllä tarkoitetaan juuri kodin ja perheenjäsenten ylläpitoon liittyvää palkatonta työtä, josta saadaan hyötyä (Shelton & John 1996). Perheissä tehtyyn palkattomaan työhön kuuluvat kotitaloustöiden ohella kodin huoltotyöt, ostoksilla käyminen, asiointi sekä naapureille annettu apua (Niemi & Pääkkönen 2001). Ajankäyttötutkimuksen piirissä kotityö ja ansiotyö kuuluvat tuotannollisen ajan kategoriaan ja ne muodostavat yhdessä niin kutsutun kokonaistyöajan. (Gershuny 2000; Blekesaune 2005.) Nämä työn kaksi muotoa ovat kuitenkin varsin eritasoisesti arvostettuja moderneissa yhteiskunnissa.

Sukupuolten välistä työnjakoa voidaan pitää yhtenä tasa-arvon mittarina. Miesten ja naisten väliset erot koti- ja ansiotyöhön käytetyssä ajassa heijastelevat eroja työmarkkinoilla arvostettujen resurssien tasossa. Ansiotyön ja kotityön yhdessä muodostama kokonaistyöaika puolestaan määrää, kuinka paljon vapaa-aikaa kullakin yksilöllä on käytettävissä. Sukupuolten välinen kotityönjako liittyy siten oleellisesti työn ja perheen yhteensovittamisen problematiikkaan ja sukupuolen rooliin siinä (Esping-Andersen 2009, 38).

Viimeisten vuosikymmenien aikana miehet ovat lisänneet ja naiset vähentäneet ko-

titöihin osallistumistaan kaikissa teollisuusmaissa. Samalla myös jako miesten ja naisten kotitöihin on lieventynyt. Miesten ja naisten ajankäyttö on kaiken kaikkiaan muuttunut samankaltaisemmaksi (Robinson & Godbey 1999; Gershuny 2000).

Sukupuolten välistä kotityönjakoa on selitetty tutkimuskirjallisuudessa lähinnä kolmesta näkökulmasta: valtaresursseista, käytettävissä olevasta ajasta ja sukupuolirooliasenteista (Brines 1994; Shelton & John 1996; Greenstein 2000; Bittman ym. 2003). Valtaresurssien näkökulmasta kotityönjako johtuu puolisoitten välisestä eroista tuloissa, koulutuksessa tai ammatillisessa asemassa ja niiden tuomasta neuvotteluvallasta. Puolisot käyttävät hallussaan olevia valtaresursseja painostuskeinona ajaessaan omaa etuaan kotityönjakoa koskevissa neuvotteluissa. Lähtökohtana teoriassa on, että molemmat sukupuolet pyrkivät välttämään kotityön tekemistä. Se, jolla on vähemmän resursseja ja siten vähemmän neuvotteluvallaa, joutuu tekemään suurimman osan kotitöistä.

Käytettävissä olevan ajan teorian mukaan se puolisoista, jolla on enemmän vapaata aikaa, tekee suurimman osan kotityöstä perheen yhteisen hyödyn maksimoimiseksi. Kotityöhön käytetty aika riippuu siten kahdesta tekijästä, kotityön tarpeesta ja siihen käytettävissä olevasta ajasta. Lapset, ja eritoten pienet lapset, lisäävät kotityön kysyntää. Ansiotyötuntien määrä ja työhön liittyvien aikataulujen sitovuus puolestaan vaikuttavat puolisoitten mahdollisuuksiin tehdä kotitöitä. Kotityötä tehdään sitä enemmän, mitä lyhyempiä ansiotyöpäivät ovat.

Sukupuolirooliteorian näkökulmasta sukupuolten välinen kotityönjako riippuu jo osin lapsuudessa opituista miesten ja naisten malleista. Perinteiset roolikäsitykset painottavat naisten vastuuta kodin töistä ja miesten roolia perheen elättäjänä. Tasa-arvoisuutta korostavat asenteet puolestaan liittyvät sukupuolittuneen työnjaon väljentämiseen. Asenteiden merkitystä korostavassa näkökulmassa sukupuoli on keskeisessä roolissa, kun taas neuvotteluvallan ja käytettävissä olevan ajan näkökulmat ovat periaatteessa sukupuolineutraaleja (Gershuny 2003).

Perheen sisäinen kotityönjako kytkeytyy myös laajempaan kysymykseen yhteiskunnallisesta työnjaosta. Luokkarakenne heijastelee yhteiskunnassa vallitsevaa eriarvoisuutta taloudellisen toiminnan alueella. Kotityönjaon on puolestaan katsottu olevan keskeisessä roolissa sukupuolten välisessä epätasa-arvossa. Sukupuolten välinen kotityönjako on siten luokkajakoon kytkeytyvä ilmiö. (Warren 2003; Fagan 2001; Korpi 2000.)

Kotityönjaon tarkastelun kannalta Suomen yksi erityispiirteistä on kahden ansaitsijan perheiden yleistymisen kansainvälisesti verrattuna varhain (Keinänen 1994). Molempien puolisoitten työssä, ja eritoten kokoaikatyössä, käyminen on Suomessa hyvin yleistä, mikä on katsottu tuottavan huomattavaa aikapaineen lisääntymistä perheissä (Jacobs & Gerson 2004, 145; OECD 2005, 17). Tasa-arvoisuus heijastuu myös sukupuolten työnjakoa koskeviin asenteisiin, jotka ovat Suomessa ja muissa Pohjoismaissa tasa-arvoisuutta korostavia. (Stickney & Konrad 2007.)

Tästä asenteiden ja työmarkkinatilanteen suhteellisen vahvasta tasa-arvoisuudesta huolimatta kotityönjako on Suomessa edelleen vahvasti sukupuolittunutta (Robinson & Godbey 1999; Gershuny 2000; Niemi & Pääkkönen 2001; Pääkkönen 2010). Miksi nämä erot sukupuolten välillä säilyvät, vaikka asenteellinen ilmasto ja naisten työmarkkinatilanne ovat muuttuneet vuosikymmenien kuluessa? Selittävätkö asenteet, työelämän vaatimukset, taloudelliset resurssit ja yhteis-

kuntaluokka kotityönjakoa suomalaisissa kahden ansaitsijan perheissä ja onko jokin näistä muita tärkeämpi selittäjä?

Tutkimukseni perusteella kotityönjaon selitysmalleista yhdenmukaisinta tukea sai käytettävissä olevan ajan teoria. Ansiotyötuntien lisääntyessä kotityön määrä väheni molemmilla sukupuolilla, mutta naisilla voimakkaammin. Sen sijaan miehen ansiotyöaika ei ollut yhteydessä naisen kotityön määrään ja päin vastoin. Käytettävissä olevan ajan teoria ei siten toimi sukupuolineutraalisti. Miesten ja naisten välinen ero kotityössä ei selity kokonaan käytettävissä olevalla ajalla, sillä yhtä pitkää työpäivää tekevien perheissä naiset tekevät miehiä enemmän kotityötä.

Oletusten vastaisesti tutkimuksessani ei havaittu naisen suhteellisten valtaresurssien vaikuttavan kotityönjakoon. Valtaresurssiteorian toimimattomuus suomalaisessa kontekstissa voi johtua naisten ja eritoten äitien ansiotyöhön osallistumisen yleisyyden lisäksi myös siitä, että miesten ja naisten ansiot ovat meillä huomattavasti lähempänä toisiaan kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa (Takala 2005).

Perheissä, joissa suhtautuminen miesten ja naisten rooleihin oli tasa-arvoisuutta korostavia, myös kotitöiden jako oli hieman tasaisempaa kuin perinteisiä arvoja kannattavissa perheissä. Suomalaisissa kahden ansaitsijan perheissä mieselättäjä-mallista poikkeamista ei myöskään kompensoida turvautumalla perinteiseen kotityönjakoon (Brines 1994; Greenstein 2000, Bittman ym. 2003). Tämä on varsin ymmärrettävää, sillä mieselättäjämallia ei voida pitää nyky-Suomessa normina, jota vasten muita perheen työnjakomalleja verrataan.

Työtuntien määrän lisäksi myös muut työajan piirteet vaikuttivat kotityönjakoon. Eriytyisesti tiivistähtistä työtä tekevien naisten miehet kompensoivat puolisonsa kiristynyttä työn tahtia lisäämällä omaa kotityöpanostaan. Havaittu työn vaatimusten kasvu naisilla ja naisvaltaisilla aloilla voi siten tasoittaa sukupuolten välistä epätasa-arvoa kotityössä (ks. Lehto & Sutela 2004; Lehto 2006). Sen sijaan työskentely kotoa käsin ei lievennä sukupuol-

littunutta kotityönjakoa, pikemminkin päinvastoin (vrt. Noonan ym. 2007). Niin ikään odotusten vastaisesti työaikojen joustavuus ei vaikuta lainkaan kotityönjakoon kahden ansaitsijan perheissä (ks. Suhonen & Salmi 2004).

Tutkimukseni perusteella myös yhteiskuntaluokalla oli vaikutus kotityönjaon tasaisuuteen. Kotityöt oli jaettu kaikkein tasaisimmin niissä perheissä, joissa nainen oli miestä selvästi korkeammassa asemassa. Vaikutus johtui siitä, että korkeassa asemassa olevat naiset käyttivät vähemmän aikaa kotitöihin, koska heidän työnsä oli hyvin tiivistä. Kaiken kaikkiaan puolisoitten luokka-asetat ja työajan ulottuvuudet selittivät yhdessä kotityöhön käytettyä aikaa varsin hyvin. Jatkossa olisi syytä selvittää tarkemmin, mitkä eri mekanismit aiheuttavat yhteiskuntaluokan vaikutuksen kotityönjakoon. Yksi näistä mekanismeista voisi olla sosiaalisen statuksen merkitys neuvotteluvalttina (ks. Wright 1997). Joka tapauksessa yhteiskuntaluokan vaikutus kotityönjakoon ei ollut kovin voimakas. Tämä kertoo siitä, että taloudellinen eriarvoisuus ei välity suoraan sukupuolten väliseksi eriarvoisuudeksi kotona.

Tutkimukseni tulokset viittaavat myös siihen, että puoliset tekevät kotityötä yhdessä. Tämä havainto tukee oletusta, että miesten tekemä kotityö on usein naisen apuna tehtyä kotityötä (Sullivan 1996; Julkunen 1999). Yhdessä tekeminen ei kuitenkaan rajoitu vain kotitaloustöihin, vaan koskee myös tyypillisesti miesten vastuulla olevia kodin huoltotöitä. Vaikuttaa siltä, että puoliset auttavat toisiaan juuri niissä kotityönlajeissa, jotka ovat pääasiallisesti vain toisen puolison vastuulla.

Puolisoiden kotityöpanoksen yhteys voi myös johtua esimerkiksi puolisoitten mieltymysten tai siisteyskäsitteiden samankaltaisuudesta (Deding & Lausten 2006). Puolisot ovat voineet olla jo lähtökohtaisesti samankaltaisia, mikä on todennäköisesti ollut yksi parisuhteen muodostumisen edellytyksistä (ks. Kalmijn 1998; Esping-Andersen 2009). Johtui tämä positiivinen assosiaatio mistä syystä tahansa, tarkoittaa se sitä, että miesten tekemä kotityö ei korvaa naisten kotityötä tai päinvastoin (Niemi 2009). Mitä vähemmän ansiotyö vie aikaa, sitä enemmän kotityötä tehdään, mutta tämä ei synnytä kompensatiota puolisoitten välille. Kotityönjako vaikuttaa tutkimukseni perusteella olevan enemmän yhteistyötä kuin erikoistumista yhteisen hyödyn maksimoimiseksi. Kenties vastavuoroisuuden normi on vahvempi kotityön tekemisen määrittäjä kuin rationaalinen laskelmointi.

Kotityöt eivät kuitenkaan ole pelkkää raatamista, vaan usealle myös harrastus. Erityisesti käsityöt ja ruuan laitto ovat muuttuneet yhä selvemmin harrastukseksi molemmilla sukupuolilla (Hanifi 2005). Kun kotityö on omaksi iloksi tehtyä puuhastelua, sen määrittelemisen työksi ei vaikuta välttämättä mielekkäältä. Kotityön tekeminen kuitenkin tuottaa sen motiivista riippumatta hyödykkeitä kotitalouteen, mitkä jouduttaisiin muussa tapauksessa hankkimaan markkinoilta.

Kotityöt eivät kuitenkaan ole pelkkää raatamista, vaan usealle myös harrastus. Erityisesti käsityöt ja ruuan laitto ovat muuttuneet yhä selvemmin harrastukseksi molemmilla sukupuolilla (Hanifi 2005). Kun kotityö on omaksi iloksi tehtyä puuhastelua, sen määrittelemisen työksi ei vaikuta välttämättä mielekkäältä. Kotityön tekeminen kuitenkin tuottaa sen motiivista riippumatta hyödykkeitä kotitalouteen, mitkä jouduttaisiin muussa tapauksessa hankkimaan markkinoilta.

Lectio praecursoria

Tomi Oinaan yhteiskuntapolitiikan väitöskirja Sukupuolten välinen kotityönjako kahden ansaitsijan perheissä tarkastettiin Jyväskylän yliopistossa 11.12.2010 (Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 402).

Kirjallisuus

Bittman, M., England, P., Folbre, N., Sayer, L. & Matheson, G. (2003) When Does Gender Trump Money? Bargaining and Time in Household Work. *The American Journal of Sociology* 109 (1), 186-214.

Blekesaune, M. (2005) Working Conditions and Time Use. *Acta Sociologica* 48 (4), 308-320.

Brines, J. (1994) Economic Dependency, Gender, and the Division of Labor at Home. *American Journal of Sociology* 100 (3), 652-688.

- Deding, M. & Lausten, M. (2006) Choosing between his time and her time? Market work and household work of Danish couples. *Electronic International Journal of Time Use Research* 3 (1), 28-48.
- Esping-Andersen, G. (2009) *The Incomplete Revolution. Adapting to Women's New Roles*. Cambridge: Polity Press.
- Fagan, C. (2001) The Temporal Reorganization of Employment and the Household Rhythm of Work Schedules. The Implications for Gender and Class Relations. *American Behavioral Scientist* 44 (7), 119-1212.
- Gershuny, J. (2000) *Changing Times. Work and Leisure in Postindustrial Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Gershuny, J. (2003) Time, through the Lifecourse, in the Family. *ISER Working Papers*, No 3/2003.
- Greenstein, T. N. (2000) Economic Dependence, Gender, and the Division of Labor in the Home: A Replication of Extension. *Journal of Marriage and the Family* 62 (2), 322-335.
- Hanifi, R. (2005) Vapaa-ajan harrastukset – itse tekeminen, aktiivinen harrastaminen. Teoksessa M. Liikkanen, R. Hanifi & U. Hannula (toim.) *Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981-2002*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Jacobs, J. & Gerson, K. (2001) Overworked individuals or overworked families? Explaining trends in work, leisure, and family time. *Work and Occupations* 29 (1), 40-63.
- Julkunen, R. (1999) Sukupuoli, työ, hyvinvointivaltio. Suomi vertailussa. Teoksessa P. Lipponen & P. Setälä (toim.) *Suomalainen nainen*. Keuruu: Otava.
- Kalmijn, M. (1998) Intermarriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends. *Annual Review of Sociology* 24, 395-421.
- Korpi, W. (2000) Faces of Inequality: Gender, Class, and Patterns of Inequalities in Different Types of Welfare States. *Social Politics* 7 (2), 127-191.
- Lehto, A-M. & Sutela, H. (2004) *Uhkia ja mahdollisuuksia. Työolotutkimusten tuloksia 1977-2003*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Lehto, A-M. (2006) Työpaineet ja kiirekokemukset. Teoksessa A-M. Lehto, H. Sutela & A. Miettinen (toim.) *Kaikilla mausteilla. Artikkeleita työolotutkimuksesta*. Tutkimuksia 244. Helsinki: Tilastokeskus.
- Niemi, I. & Pääkkönen, H. (2001) Ajankäytön muutokset 1990-luvulla. *Kulttuuri ja viestinä* 2001:6. Helsinki: Tilastokeskus.
- Niemi, I. (2009) Sharing of tasks and lifestyle among aged couples. *Electronic International Journal of Time Use Research* 6 (2), 286-305.
- Noonan, M. C, Estes, S. B. & Class, J. L. (2007) Do Workplace Flexibility Policies Influence Time Spend in Domestic Labor? *Journal of Family Issues* 28 (2), 263-288.
- OECD (2005) *Babies and Bosses - Reconciling Work and Family Life (Volume 4): Canada, Finland, Sweden and the United Kingdom*. OECD: OECD Publishing.
- Pääkkönen, H. (2010) Perheiden aika ja ajankäyttö. Tutkimuksia kokonaistyöajasta, vapaaehtoistyöstä, lapsista ja kiireestä. Tutkimuksia 254. Helsinki: Tilastokeskus.
- Robinson, J. P. & Godbey G. (1999) *Time for Life. The Surprising Ways Americans Use Their Time*. (Second Edition) University Park: The Pennsylvania State University Press.
- Shelton, B. A. & John D. (1996) The Division of Household Labor. *Annual Review of Sociology* 22 (1), 299-322.
- Stickney, L. S. & Konrad, A. M. (2007) Gender-Role Attitudes and Earnings: A Multinational Study of Married Women and Men. *Sex Roles* 57, 801-811.
- Suhonen, A. S. & Salmi, M. (2004) Kahden kauppa: puolison merkitys. Teoksessa M. Salmi & J. Lammi-Taskula (toim.) *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Sullivan, O. (1996) Time Co-ordination, the Domestic Division of labour and Affective relations: Time Use and the Enjoyment of Activities within Couples. *Sociology* 30 (1), 79-100.
- Takala, P. (2005) Selittävätkö puolisoitten tulot erot kotitöiden jakoa? Teoksessa H. Pääkkönen (toim.) *Perheiden ajankäyttö*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Warren, T. (2003) Class- and Gender-based Working Time? Time Poverty and the Division of Domestic Labour. *Sociology* 37 (4), 733-752.
- Wright E. O. (1997) *Class Counts. Comparative studies in class analysis*. Cambridge: University Press.